

HÁBITOS DE ADAPTACIÓN FONÉTICA DAS VOGAIS MEDIAS NOS TOPÓNIMOS ESTRANXEIROS

Ramón Novo Folgueira
Asesor lingüístico da Televisión de Galicia

Sinopse

Os nomes dos lugares aparecen a diario nas producións cinematográficas. A Televisión de Galicia, como medio con compoñente acústica, é un referente de pronuncia e como tal segue unha mecánica de adaptación ó galego dos nomes de fóra, pero non se debe entender como única.

Como norma xeral, débese mirar de conserva-los nomes propios no idioma orixinal, pero algunhas veces hai que retocárlle-la dicción para dalos pronunciado, tendo en conta os hábitos articulatorios e as tendencias de adaptación do esquema fonético do noso idioma.

Introdución

Un marco de aplicación onde a diario se pon a proba a predisposición da lingua galega a dotar da súa personalidade universos de fóra de aquí é a Televisión de Galicia. Independentemente da desigual forma escrita dos topónimos que propoñen atlas, textos escolares e outros manuais, a resolución da vertente acústica responde a certas mecánicas internas de axuste.

Na boqueira do século XXI unha porción considerable do léxico novo que se manexa en soportes de comunicación coma a televisión está integrado por nomes propios de países ou rexións onde se desenvolven acontecementos, conflitos bélicos ou espectáculos deportivos. A maneira de chamarlles contribúe a difundir un modelo de pronunciación co que o espectador se recoñece en maior ou menor medida.

Este traballo nace da necesidade de resolver dúbidas concretas de natureza fonética na fase de dobraxe ó galego de filmes, series de televisión e documentais comprados nos mercados internacionais polo departamento de Producción Allea da

Televisión de Galicia. Os nomes de lugares conforman unha parte moi cativa no conxunto de cada produción cinematográfica ou divulgativa, pero case sempre están presentes.

Tralo camiño andado, a sensibilidade do colectivo da dobraxe coa vertente oral da lingua reclama parámetros cos que contrastar solucións para as dificultades que van aparecendo fóra das palabras gramaticais e das voces máis comúns, como son os neoloxismos, os nomes e apelidos estranxeiros e tamén os nomes de lugares e de accidentes xeográficos do mundo enteiro.

Por causa de que os obxectivos principais están centrados en ser útiles para a dobraxe de producións de fóra, este estudo non considera os nomes de lugares, ríos e accidentes xeográficos de Galicia, nalgúns dos cales se recolle, de par da pronuncia autóctona, solucións diferentes canto ó perfil vocálico como consecuencia da evolución interna da palabra ou ben como resultado de operar o sentido uniformizante. *Begonte* ([ɔ ~ o]), *Lemos* ([e ~ ε]), *Xove* ([ɔ ~ o]), *Porriño* ([ɔ ~ o]), *Eo* ([e ~ ε]) son algúns casos.

As vogais que constitúen o obxecto deste estudo enténdese que son as convencionais do idioma que, desde os puntos de vista fonolóxico e fonético, denominamos vogais medias, polo que quedan excluídas desta exposición as pechadas (*i* e *u*) e a aberta (*a*). As vogais medias (*e* e *o*), cada unha na súa serie, palatal e velar consecutivamente, sitúanse no triángulo vocálico a media altura entre o son máis aberto (*a*) e os máis pechos (*i* e *u*). Identificámolas graficamente cos símbolos fonéticos do Alfabeto Fonético Internacional: Vogal anterior media pechada: [e]; vogal anterior media aberta: [ε]; vogal posterior media pechada: [o]; e vogal posterior media aberta: [ɔ].

Cando se fala de tendencia ou hábito de adaptación entendemos que existen certos esquemas que funcionan no seo da lingua conforme regras internas e que, dadas as circunstancias, habilitan a calquera para resolver de inmediato a pronuncia do que nunca tal vira nin oíra. Estes mecanismos actúan sobre a base do patrimonio lingüístico que posuímos: ó xeito de cómo as estruturas sintácticas conservan os seus propios trazos para expresarmos enunciados novos cada día, así recoñecemos calquera actualización fonética, en función da bagaxe de que nos fornece o consumo diario de idioma. É o que coñecemos como patrón fonético.

Os patróns fonéticos configúranse arredor das constantes e variables fónicas que presenta o léxico ordinario. A respecto das vogais medias, for átonas for tónicas, hai comportamentos universais, como o *e* tónico do infinitivo da segunda conxugación, e alternancia no timbre de palabras gramaticais e léxicas de uso cotián, sobre todo dentro das marxes admitidas polos fenómenos fonéticos de adscrición dialectal. Os límites do estándar lingüístico está no equilibrio interno a base das conexións establecidas por ter nacido e relacionarse nun lugar determinado.

No proceso de aplicación do patrón fonético a elementos alleos como son os neoloxismos, téndese a normalizar, no sentido de facer normal; ou sexa, o falante axéitao intuitivamente o máis que pode ás súas percepcións, aparentemente mediante a analoxía de contextos ou terminacións recorrentes.

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

O *corpus* básico de palabras tirouse á feito do *Atlas de Galicia e do Mundo*, publicado por Edicións Do Cumio, que contén no seu índice uns 11.000 nomes estrados polos mapas físicos e políticos.

No eido político, a escolma efectuouse sobre a base das denominacións dos continentes, conxuntos xeopolíticos, os 226 estados soberanos e territorios tutelados mailas capitais correspondentes, estados federados, rexións, comarcas, provincias, principados, comunidades autónomas, cidades e vilas coñecidas; desde o punto de vista físico extraeuse das listaxes nomes propios de ríos, lagos, montes, picos, parques naturais, cordais, illas, arquipélagos, desertos, estreitos, cabos, golfos e mares. En total manexáronse 489 palabras.

Nin que dicir ten que naturalmente non están tódolos topónimos do mundo. A escolma efectuouse apartando vilas pequenas e lugares susceptibles de teren pouca incidencia nas producións cinematográficas máis correntes.

As mostras realizadas, unicamente con valor indicativo, pertencen a doce colaboradores que se prestaron a pronunciar diante de min cerca de cincocentos nomes. Catro deles pertencen a tres xeracións dunha mesma familia: pai, fillo e netas. O resto dos informantes pertencen a diversas áreas lingüísticas que van desde a microsubárea do Bierzo ata a subárea do Xallas. Son todos falantes auténticos de sempre e de todo o día que ofrecen fiabilidade de pureza máxima. Velaquí:

Paulino Novo, de 76 anos, natural de Meira (Bloque central, área central de transición, subárea de Meira).

Xosé Manuel Vega, de 41 anos, natural de Souto, Sevane, Becerreá (Bloque central, área central de transición, subárea de Meira).

Luís Quintas, de 41 anos, natural de Prado, Vilar de Barrio (Bloque central, subárea auriense).

Luz Méndez, de 36 anos, natural de Ventosa, Agolada (Bloque central, área central de transición).

Rosa Moledo, de 32 anos, natural de Gosolfre, Chacín, Mazaricos (Bloque occidental, área fisterrá, subárea do Xallas).

Ana Isabel Amigo, de 31 anos, de Vilanova do Pedregal, Noceda, Cervantes (Bloque oriental, área oriental central, microsubárea do Bierzo).

Laura Fernández, de 13 anos, natural de Cangas, Foz (Bloque central, área mindoniense, subárea oriental, microsubárea da Mariña-Xistral).

Ana Fernández, de 10 anos, natural de Cangas, Foz (Bloque central, área mindoniense, subárea oriental, microsubárea da Mariña-Xistral).

Ramón Novo Folgueira

A base de datos vertebrouse en varios grupos atendendo a constantes contextuais e queda ordenado seguindo este esquema:

- O bloque un consta de tres apartados consonte a posición do acento. O primeiro agrupa as palabras agudas en sílaba libre ou trabada por consoante, non sendo en ditongo decrecente, mailos monosílabos; en segundo lugar, as palabras paroxítonas, para o que se establecen catro grupos: a terminación *-ia*, de notable rendibilidade nos topónimos de países e cidades; terminación asimilables ó rexistro de sufixos propios do idioma; vogais en sílaba libre; e vogais en sílaba trabada por consoante; por último, o terceiro apartado inclúe os nomes de lugar en que o acento recae na antepenúltima sílaba.
- Bloque dous. Vogais átonas. Engloba cinco grupos: vogais postónicas, vogais iniciais, vogais átonas que forman parte dunha terminación recoñecible, pretónicas e antepretónicas.
- No terceiro bloque entran nomes de lugar que conteñen vogais tónicas ou átonas en ditongos coa vogal *e*, coa vogal *o* e mais palabras comúns que designan asemade nomes de lugar.

Antes da bibliografía inclúese o repertorio ordenado dos topónimos manipulados no estudo. Vállome del para precisar o grupo a que están asignados, á parte de indicacións que facilitan a localización.

1. Vogais tónicas

1.1. En sílaba aguda

1.1.1. Vogal *ó* tónica en sílaba aguda

Nas voces que portan acento agudo pronúnciase aberta a vogal *-ó* das acabadas en sílaba libre ou sílaba pechada por consoante oclusiva, ceta ou ese. Dise pechada cando vai trabada por consoante nasal. As acabadas en erre presentan as máis das veces vogal pechada e unhas poucas con aberta. Así e todo un mesmo falante pode dicir todo en *-ór* pechado ([ɔ]) menos *Manacor* ([ɔ]) ou só *Koror* ([ɔ]) etc. (Indicar o valor do asterisco)

[ɔ]	[o]	[o] ~ ([ɔ])
Fontainebleau	Aragón	Koror
Mataró	Asunción	Manacor
	Aviñón	Nova York
Bangkok	Besançon	Tímor
Charlotte	Castellón	

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

[ɔ]	[o]	[o] ~ ([ɔ])
Languedoc	Dijon	
Nuakchot	Gabón	
Olot	León	
Vladivostok	Lyon	
	Oregón	
Badaxoz	Salomón	
	Xapón	
Palamós	Xixón	
Vandellós		
	Ecuador	
	Labrador	

1.1.2. Vogal *é* tónica en sílaba aguda

Tende a pronunciarse *e* aberto tónico nas sílabas agudas que terminan en consoante oclusiva e *le*; non sempre se escoita vogal aberta cando forma parte de sílaba libre ou vai trabada por consoante nasal, erre, ese e demais. Algúns nomes véñen-se mantendo con vogal pechada. Un mesmo falante pode dicir *Everest* [e] pero *Budapest* [ɛ], *Iaundé* [e] e *Lomé* [ɛ], *Xerusalén* [e] e *Belén* [ɛ]...

[ɛ]	[e]	[ɛ] ~ [e]
Bishquek	Avilés	Duxanbé
Lloret	Penedés	Iaundé
Magreb	Xerez	
Nazaret		Xaén
Quebec		Xerusalén
Winnipeg		
		Santander
Israel		
Martorell		Agadés
Sabadell		Arlés
Vendrell		Bangladesh
		Bucarest
Lomé		Budapest
Niué		Everest
Teneré		Marraquech
Belén		Utrecht
Santarem		
Tashquent		
Alguer		
Alxer		

Ramón Novo Folgueira

1.1.3. Monosílabos

As vogais que constitúen o núcleo en palabras monosilábicas soen pronunciarse abertas, de quitado algunhas acabadas en *-ón*. Con todo e iso hai excepcións.

[ɛ]	[ɛ] ~ ([e])	[ɔ]	[o]	[ɔ] ~ [o]
Brest	Fes	Cork	Bonn	Tomsk
Metz	Ness	Ho Chi Minh	Hong Kong	
P. Penh	Perth	Lodz	Phnom P	
Ter		Omsk		
		Po		
		Sort		
		Worms		
		York		

1.2. Con acento grave

1.2.1. Terminación en *-ia*

Na terminación *-ól/-é* tónicos (en sílaba aberta ou trabada) + *consoante prenuclear* + *ia*, característica de moitos nomes de lugar, as vogais tónicas *e* e *o* case sempre son abertas. Ás veces apártanse deste patrón *Eslovenia*, *Grecia*, *Colombia*, *Segovia*, etc.

[ɛ]	[ɔ]
Alxeria	Bolonia
Armenia	Bosnia
Bohemia	California
Carelia	Capadocia
Chechenia	Colonia
Filadelfia	Cracovia
Indonesia	Donostia
Liberia	Escocia
Micronesia	Estonia
Nixeria	Laponia
Polinesia	Letonia
Quenia	Macedonia
Siberia	Mongolia

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

[ɛ]	[ɔ]
Silesia	Nicosia
	Nova Caledonia
*Eslovenia	Patagonia
*Grecia	Polonia
*Osetia	Pretoria
*Serbia	Saxonia
*Venecia	Sofia
	Soria
	Varsovia
	Victoria
	Vitoria
	Xeorxia
	Skopje
	Toquio
	*Colombia
	*Monrovia
	*Mordovia
	*Segovia

1.2.2. Mesma terminación ca sufixos

Algúns sufixos susceptibles de formaren palabras novas, e mais outras terminacións de relativa frecuencia que presentan solucións fonéticas uniformes adoitan traspasar os timbres das vogais medias a palabras novas, como son os nomes de lugar de fóra do ámbito máis próximo.

Así e todo non fai lei sempre, nin o sufixo de base tomado de palabras correntes, nin a mesma terminación doutros nomes de lugar. Por exemplo, o sufixo *-eo* (de «bambeo») mantense en *Bermeo*, *Bordeos*, *Pireneos*, e pode variar ou non en *Montevideo*. *-oa* (de «lagoa») ten o seu correlato en *Bidasoa* e *Lisboa* e pode que non en *Samoa*. Aínda así medio se comproba certa correspondencia entre terminacións a partir dos paradigmas do léxico común, como sucede en *Florenxia*, *Palencia* e *Valencia*, ó son do final en *-encia* (de «querencia»). [Con asterisco van marcados os nomes en que se detectou variación nos informantes]

- ea [ˈea]: Basilea, Corea, Crimea, Eritrea, Guinea
- encia [ˈenθja] ~ [ˈenθja]: *Florenxia, *Palencia, *Valencia
- ete [ˈete]: Albacete
- eo [ˈeo]: Bermeo, Bordeos, Borneo, Exeo, *Montevideo, Pireneos

- era [ˈɛra]: Figueras, Formentera, Gomera, Jonquera, Talavera
- ona [ˈona]: Amazonas, Arizona, Barcelona, Daitona, Estepona, Garona, Pamplona, Tarragona, Verona, Xirona
- oa [ˈoa]: Bidasoa, Lisboa, *Samoa
- ola [ˈɔla]: Angola, Bañolas, Fuengirola
- ote [ˈɔte]: Lanzarote
- oco [ˈɔko]: Marrocos, *Orinoco

1.2.3. Vogais graves en sílaba libre

Atendéndonos unha vez máis á terminación, clasificamos os seguintes nomes pola vogal libre da sílaba final (*a*, *o*, *e* e *i*) e a consoante que media coa vogal tónica. Vén sendo unha continuación do apartado dos sufixos, nada máis que sen carácter derivativo ou menos estendido. En xeral operan asociándose á variación das voces comúns, polo que non está libre de que arrastren fenómenos fonéticos de contextos equivalentes, como é a metafonía nominal.

Sobre a base do volume do *corpus* traballado e a variedade de cruces, o resultado é moi pobre.

Vogal final -a

-A	[e]	[ɛ]	[o]	[ɔ]
[B]	Adís Abeba Tebas		*Moldova	*Moscova
[dj]	*Marbella *Marsella			
[n]	Atenas Cartaxena Sena Xamena		Amazonas...	
[Λ]	Sardeña			
[s]	Odesa		Formosa	
[t]	*Creta Valeta			*Dakota *Minnesota
[θ]	Bañeza		*Zaragoza	
[k]	*Zacatecas	*Rep. Checa		
[ʃ]	*Brexia Texas			*Camboxa
[l]		Bruxelas *Castela Tudela		Angola...

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

-A	[e]	[ɛ]	[o]	[ɔ]
[Bɾ]		Xenebra		
[r]		Canberra Inglaterra	Andorra	
[m]			Dodoma Oklahoma Roma	
[r]		Figueras...	*Sonora *Zamora	Basora
[p]				Europa
[ð]				Rodas
[h]				*Doha

Pode darse variación tendo *e* tónico cando a sílaba postónica final termina en erre: *Almudévar* ([e] ~ [ɛ]), *Binéfar* ([e] ~ [ɛ]), e *Almuñécar* ([ɛ] ~ [e]).

Vogal final -o (-u)

-O	[e]	[ɛ]	[o]	[ɔ]
[B]	Saraxevo			
[n]	Brno Tirreno			
[]			Logroño	
[s]	Arezzo Peloponeso			
[t]				*Lesoto
[k]		*Pecos		Marrocos...
[l]		*Barcelos *Cacabelos *Maranello *Morelos		
[m]	San Remo		Como	
[o]		Guerrero Maseru Navalcarnero		*Sapporo
[ð]	Toledo			
[tʃ]	*Getxo			
[v]				*Togo

Ramón Novo Folgueira

Non se extrae conclusión de uniformidade mesmo onde abundan nomes cunha mesma terminación para canto máis onde aparecen un dous dous.

Vogal final -e

<i>-E</i>	[e]	[ɛ] ~ [e]	[o]	[ɔ]
[B]				Hannover
[n]			*Gaborone	
[l]		Seicheles		
[m]		Bremen		
[r]		Amberes		*Comores
[tʃ]		Campeche		
[Bl]				*Grenoble
[t]	Albacete			Lanzarote

Vogal final -i

<i>-I</i>	[e]	[ɛ]	[o]	[ɔ]
[B]				Gobi Nairobi
[n]		Phoenix		Moroni
[f]		Sheffield		
[l]		N. Deli		
[m]				*Comis Wyoming
[r]		Bering		

1.2.4. Vogais en sílaba trabada por consoante

Trabadas por nasal: Na serie velar ponde se manifesto a tendencia a regular con vogal media pechada, mentres que na serie palatal a vogal tónica algunhas veces compórtase conforme os hábitos que lle veñen dados ó falante pola súa adscripción a unha área dialectal.

O recadro representa a variación máxima mesturada dos informantes, aínda que se dera o caso de *o* pechado e *e* aberto con todos estes nomes.

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

[o]	[o] ~ [ɔ]	[ɛ]	[ɛ] ~ [e]
Colombo	Londres	Denver	Benavente
Congo	Monza	Memphis	Piacenza
Lilongüe	Toronto		Trento
Tonga	Wisconsin		Vicenza

Trabadas por -r: Regularízanse as solucións con *e* aberto. Os *os* repártense de maneira desigual.

[ɛ]	[ɛ] ~ [e]	[o]	[ɔ]	[o] ~ [ɔ]
Albuquerque	Kerpen	Hornos	Dortmund	Astorga
Berna			Norfolk	Livorno
Caserta			Portland	Mallorca
Derby				Menorca
Dunquerque				
N. Jersey				
Palermo				
Vermont				

Trabadas por -s: Ámbalas dúas series mostran unha tendencia a abrir a vogal tónica, pero tamén encontramos de todo.

[ɛ]	[ɛ] ~ [e]	[ɔ]	[ɔ] ~ [o]
Esla	Dresde	Grozny	Boston
P. Moresby	Novo Mesto	Oxford	Mostar
		Potsdam	Oslo

Non hai moito xeito de ordenar máis palabras trabadas por outras consoantes, como *Estocolmo*, por motivos de limitación da base de datos.

1.3. Esdrúxulas

Moitas vogais tónicas na antepenúltima sílaba presentan nas dúas series timbre aberto, pero non sempre. O asterisco indica a solución minoritaria que se aparta do grupo a que está asignada a palabra que acompaña.

Ramón Novo Folgueira

[ɛ]	[ɔ]	[e]	[o]
América	*Bósforo	*Pésaro	*Córdoba
Bélxica	*Córsega	*Querétaro	Mónaco
Bérgamo	Coventry		
*Canterbury	*Göteborg		
Évora	Módena		
Mérida	Nottingham		
México	Osijek		
Pérsico	Póvoa		
Tennessee	Ródano		
Tréveris	Rotterdam		
*Xénova	Salónica		
	Xónico		

2. Vogais átonas

2.1. Postónicas

As vogais postónicas son sempre pechadas. Por exemplo *Vancouver*, *Valparaíso*, *Nuremberg* e o resto.

2.2. Vogais iniciais de palabra

As vogais *e* - *o* átonas iniciais son abertas polo xeral. Cando a vogal *e* vai seguida na mesma sílaba pola consoante *s* dise pechada. Formando con *i* o ditongo *ei*, prevalece o timbre pechado por ditongo sobre vogal inicial (cf. 3.1.2.). Na serie velar percíbese oscilacións tímbricas nalgúns nomes de lugar.

[ɛ]	[ɔ]	[e]
Ecuador	*Holanda	Escocia
Edimburgo	*Honduras	Eslovaquia
Emiratos A.U.	Honiara	Eslovenia
Ereván	*Ocaña	España
Eritrea	Odessa	Estados Unidos
Etiopía	Ohio	Estepona
Everest	Okavango	Estocolmo
Exeo	Oklahoma	Estonia
Exipto	Olot	Estrasburgo
Hercegovina	Omán	Estremadura

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

[ɛ]	[ɔ]	[e]
	Orán	
	*Oregón	
	Orinoco	
	Orlando	
	*Orleáns	
	Ormús	
	*Osetia	
	Ottawa	
	Oviedo	

2.3. Terminación sufixal

Os topónimos acabados en *-ería* solidarizan o timbre da vogal pretónica co sufixo derivativo *-ería* ([ɛ] ~ [e]), como *Almería* e *Rentería*.

2.4. Pretónicas

Na última sílaba átona anterior á tónica, é dicir a pretónica, aínda que se perciba menos, todo falante distingue á perfección os timbres pechados ou abertos das vogais medias. Aínda que a configuración silábica e o corpo dalgúns nomes poden ofrecer certa resistencia á variación, como *Berlín* (raro con [e]) ou *Menorca* (raro con [ɛ]), pódese escoitar de todo.

Entre os informantes consultados extraeuse o seguinte reparto en que os asteriscos representan a variación.

[e]	[ɛ]	[o]	[ɔ]
Belice	*Arxentina	Bielorrusia	Borneo
Bermeo	*Barcelona	Bogotá	Botsuana
Castellón	*Belgrado	Bohemia	Carolina
Chechenia	*Benín	*Bolivia	*Corea
Copenhaguen	Berlín	Bolonia	*Corinto
Detroit	*Camerún	Bombai	*Hercegovina
Ereván	*Cañaveral	Bordeos	*Moldova
Everest	*Estepona	*Coímbra	*Vladivostok
Fontainebleau	Guerrero	Colombia	
Formentera	Helsinki	Colombo	
Fuerteventura	Kentucky	Colonia	
Grenoble	Mediterráneo	Colorado	
Guatemala	*Melbourne	Comores	
Languedoc	*Versalles	Croacia	
León		Dodoma	

Ramón Novo Folgueira

[e]	[ɛ]	[o]	[ɔ]
Lesoto		Donostia	
Letonia		Eslovaquia	
Leverkusen		Eslovenia	
Luxemburgo		Estocolmo	
Macedonia		Etiopía	
Melilla		*Florenxia	
Menorca		Formosa	
Minnesota		Gaborone	
*Montserrat		Gomera	
Montenegro		Indonesia	
Monterrey		Iugoslavia	
Nepal		Jonquera	
*Nevada		Koror	
Nova Caledonia	Lloret		
Nova Celandia		*Logroño	
Oregón		Lomé	
Orleáns		Martorell	
Palestina		Mesopotamia	
Penedés		Micronesia	
Pequín		Mongolia	
Perú		Monrovia	
Pireneos		Mordovia	
Pretoria		Morelos	
Quebec		Moroni	
Querétaro		Moscova	
Segovia		Noruega	
Senegal		Peloponeso	
Seúl		Polonia	
Sevilla		Port-Moresby	
Teherán		Salomón	
Ténéré		Somalia	
Tenerife		Somiedo	
Teruel		Sonora	
Turquestán		*Toledo	
Vandellós		S. Tomé	
Vendrell		Toronto	
Venecia		Xordania	
Venezuela		Yokohama	
Verona			
Xenebra			
Xeorxia			
Xerez			
Xetafe			

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

2.5. Antepretónicas

En palabras de a tres e máis sílabas atopamos vogais medias de antepretónicas para atrás para tódolos gustos que tampouco se dan sistematizado.

[e]	[ɛ] ~ ([e])	[o]	[ɔ]
Acerbaixán	*Belmopán	Bogotá	*Copenhaguen
Benavente	*Iekaterimburgo	Colorado	*Dominica
Besançon	*Leverkusen	Fontainebleau	*Rep. Dominicana
Estremadura	*Mediterráneo	Formentera	Georgetown
Fontainebleau	*Pennsylvania	Honolulu	Normandía
Fuerteventura	Turkmenistán	Mesopotamia	
Hercegovina	Usbequistán	Montserrat	
Mesopotamia	*Veracruz	Montenegro	
Montevideo	*Xerusalén	Monterrey	
Peloponeso		Montevideo	
Penedés		Mozambique	
Rentería		Peloponeso	
Senegal		Polinesia	
Teherán		Portugal	
Ténéré		Romanía	
Tenerife		Yokohama	
Venezuela			

3. Vogais tónicas ou átonas

3.1. Ditongos con e

3.1.1. Crecentes

Os *es* que forman parte dun ditongo crecente soen ser abertos, sexa en posición tónica sexa en posición átona. Sobre a base dos topónimos peneirados, o ditongo *ie* pode chegar a permutar o timbre da vogal media.

[ˈjɛ]	[ˈjɛ] ~ [ˈje]	[ˈje]	[ˈwɛ]	[jɛ]	[wɛ]
Baviera	Liexa	*Somiedo	Aranjuez	Bielorrusia	Fuengirola
Dniéper	Siena		Cuenca	Iekaterimburgo	Fuerteventura
Hierro	Viena		Huelva	Vientiane	

Ramón Novo Folgueira

[ˈjɛ]	[ˈjɛ] ~ [ˈje]	[ˈje]	[ˈwɛ]	[jɛ]	[wɛ]
Iemen			Huesca	Vietnam	
Kiev			Noruega		
Mieres			Puerto E.		
Oviedo			Suecia		
Trieste			Suez		
Yellowstone			Teruel		
			Venezuela		
			Wellington		

3.1.2. Decrecentes

Tónicos ou átonos, os *es* que forman parte dun ditongo decrecente polo regular pronúncianse pechados.

[ˈej]	[ej]	[ˈɛw] ~ [ˈɛw]	[ɛw] ~ [ɛw]
Bahrein	Beirut	Ceuta	Aleutianas
Brunei	Eivissa	Éufrates	Europa
Éibar	Reiquiavik		
Eire	Seicheles		
Gasteiz			
Lleida			
Madeira			
Monterrey			
Niamei			
Taipei			
Teide			

3.2. Ditongos con *o*

Dos *os* que forman parte dos ditongos *oi* e *uo* escóitanse moitos abertos, pero non os do ditongo *ou*, igual que cando aparece no resto de palabras da lingua.

[ˈɔj]	[ˈwɔ]	[ˈow] ~ [ow]
Alcoi	Milwaukee	Oujda
Detroit	Woking	Oulú
Hanoi	Zwolle	Salou
Illinois		

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

3.3. Palabras comúns

As vogais de termos que rexistra o noso propio idioma préstanlles o timbre a nomes de lugar e accidentes xeográficos que conteñen esas palabras, como «serra» ou «negro», e tamén a topónimos que non están libres de ser sentidos como compostos, como *Maspalomas* ou *Novosibirsk*. A variación tímbrica das palabras base transmítese ós nomes dos lugares.

Os substantivos

Costa	[ɔ]	Costa Rica, Costa de Marfil
Leste	[e] ~ [ɛ]	Timor Leste
Paloma	[o] ~ [ɔ]	Maspalomas
Porto	[o] ~ [ɔ]	Porto, Porto Novo, Porto Príncipe, Porto Rico
Serra	[ɛ]	Serra Leona

Os nomes propios de persoa

Antonio	[ɔ]	San Antonio
Salvador	[o]	O Salvador
Tomé	[ɛ]	San Tomé
Xosé	[ɛ]	San José

Os adxectivos

Bo	[o]	Bos Aires
Morto	[o] ~ [ɔ]	Mar Morto
Negro	[e]	Mar Negro, Montenegro
Novo, -a	[o] ~ [ɔ]	Nova Caledonia, Nova Celandia, Nova Deli, Nova Jersey, Nova York, Novosibirsk, Novo Mesto, Porto Novo
Verde	[e]	Cabo Verde
Vermello	[e]	Mar Vermello

Conclusiones

Calquera nome de lugar do mundo, por lonxe que estea, é susceptible de adaptar ó noso patrimonio lingüístico respectando os filtros que operan no idioma ante toda incorporación nova sen evolución interna, consonte as percepcións lingüísticas dos falantes. Así pois, os topónimos do mundo constitúen unha fonte inesgotable de material para un estudo profundo do comportamento fonético dos neoloxismos. Importar topónimos do mundo en calidade de palabras novas pódenos servir para coñecermos mellor os hábitos de adaptación dos neoloxismos e asemade os patróns fonéticos que motivan estas tendencias.

Os criterios de adaptación destes nomes nacen da necesidade de funcionaren de xeito natural no seo do discurso. Por iso, as vogais medias con que personalizamos os nomes de fóra son as mesmas que posuímos en contextos silábicos equivalentes do léxico común tanto en posición tónica coma en posición átona.

A adaptación dos topónimos ós nosos patróns pode chegar a alterar o son das vogais medias con respecto á reprodución esmerada na lingua orixinal e mesmo interferir no recoñecemento dos falantes ós que lles é máis familiar. De calquera maneira, as conversións resultantes seguen pautas que tenden a aproximar, máis que a imitar, a pronuncia do orixinal en función das marxes de seguridade que se establecen como consecuencia dos sistemas propios de importación.

Dentro dos dous timbres que se ofrecen para cada unha das vogais que estudamos pode haber máis dunha solución válida aceptable. Sen unha ser mellor ca outra en termos absolutos, hai axustes que cadran máis veces ca outros, e hai outros que nunca acaerían ben.

Non está de máis recordar que o comportamento das dúas series non é unívoco; isto é, non hai correspondencia directa entre o que ocorre entre os *os* e entre os *es*, aínda que por motivos de simplicación, presentación e espazo vaian de par na estrutura de moitos apartados. Tal como vimos, en cada serie chéganse a detectar excepcións dentro dun modelo máis ou menos sistemático, para canto máis entre series distintas, así sexan contextos equivalentes a simple vista.

A lei principal que regula os hábitos nos xeitos de chamarlles ós lugares do mundo é a que actúa nas relacións de semellanza coa descrición fonética do léxico que representa o pouso patrimonial do individuo, e as conexións que se manifestan determinan a súa clasificación conforme criterios de presentación tipolóxica.

A diversidade no axeitamento dos sons ó sentir do idioma atende a diversos parámetros. O máis determinante, segundo o extracto tirado das doce enquisas, é a procedencia xeográfica fronte a outros factores en que apenas se observa variación, como o xeracional, o cultural ou a vía de coñecemento, escrita ou oral. Verbo da adscripción a unha área dialectal, medio se adiviñan vínculos entre os topónimos estranxeiros e o léxico de evolución propia no comportamento de terminacións afectadas por fenómenos do vocalismo, como a metafonía nominal ou a trabazón de vogal tónica por consoante nasal, como *Zamora* [o] / *Zamora* [ɔ] ou *Palencia* [ɛ] / *Palencia* [e].

Visto que en tódolos grupos hai excepcións que se apartan da xeneralidade, convén confiar na intuición e non na regra de tres. Un mesmo falante pode dicir *York* [ɔ] pero *Nova York* [o], *Everest* [e] pero *Budapest* [ɛ], etc, e entre irmáns, un pode dicir *Porto* [o] e o outro *Porto* [ɔ]... Ademais, tódolos apartados que se abriron compórtanse de maneira desigual, e talvez nin sequera na proporción en que se manifestan neste estudo. Particularmente, o vocalismo átono en interior de palabra presenta maior variación có tónico, polo que resulta aínda máis complexo de ordenar.

O reparto de solucións estradas ó longo desta exposición deberase considerar aberto, por canto está restrinxido a unha lista pechada de palabras e mais a un número baixo de informantes que non é representativo. Polo tanto, non posúe carácter prescriptivo.

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

Conclúo con observacións en torno ás vogais medias na pronuncia dos topónimos estranxeiros a conto de elaborar o manual do departamento de produción allea da Televisión de Galicia para as casas de dobraxe.

Modelo de aplicación a un manual de estilo

Prevalecerá a adaptación dos topónimos á pronuncia na lingua orixinal, que non ten por que ser a da banda da película ou documental.

O sistema vocálico pode ofrecer resistencia a determinados timbres en función do contexto, e por iso a conversión debe efectuarse aproximándoa ás nosas aptitudes articulatorias espontáneas.

Deberase coidar con esmero a vocalización de topónimos pouco comúns, de maneira que o espectador recoñeza o que se di aínda que non identifique o lugar ou o nome do accidente xeográfico.

Os falantes que garanten un dominio contrastado do idioma están autorizados a adaptar ó seu xeito os nomes de lugar, posto que é frecuente recoller máis dunha posibilidade de conversión segundo a procedencia. De non atinguirse un grao de fiabilidade pleno, alguén que reúna estas condicións de garantía (director, lingüista ou actores principais) deberá terzar en que as resolucións teñan coherencia coa fala de quen establece as pautas do resto do vocalismo ó longo da produción.

No tocante ás vogais medias, nunha mesma produción ou serie pode ser verosímil escoitar dúas adaptacións diferentes dun topónimo, pero nunca nun mesmo personaxe.

Por motivos de expresividade pódese manter a pronuncia orixinal, sempre que estea motivada por unha modulación deliberada cando o actor está caracterizado cunha maneira especial de falar, ou ben cando o topónimo forma parte dun xogo de palabras. Pronuncias con *sotaque* parecen pouco apropiadas para un falar fluído sen matices de pedantería.

O rexistro lingüístico, derivado da psicoloxía, idade, condición social e contexto en que se desenvolven os personaxes, non determinará a escolla entre opcións validadas.

Por último, deberase adaptar con naturalidade a pronunciación do orixinal nos casos en que a forma escrita presente dígrafos ou trígrafos pouco usuais ou de linguas descoñecidas (ex.: *Phoenix*, *Milwaukee*...).

Ramón Novo Folgueira

Índice de topónimos

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Acerbaixán	2.5.	Estado	Transcaucasia
Adís Abeba	1.2.3.1.	Capital	Etiopía
Agadés	1.1.2.	Cidade ¹	Níxer
Albacete	1.2.2.	Cidade	Castela-A Mancha
Alburquerque	1.2.4.2.	Vila	Badaxoz
Alcáiz	3.2.	Cidade	Alacante
Aléutianas	3.1.2.	Illas	Océano Pacífico
Alguér	1.1.2.	Vila	Sardegna
Almería	2.3.	Cidade	Andalucía
Almudévar	1.2.3.	Vila	Huesca
Almuñécar	1.2.3.	Vila	Granada
Alxér	1.1.2.	Capital	Alxeria
Alxeria	1.2.1.	Estado	Magreb
Amazónas	1.2.2.	Río	América do Sur
Ambéres	1.2.3.3.	Cidade	Bélxica
América	1.3.	Continente	
Andorra	1.2.3.1.	Principado	Europa latina
Angola	1.2.2.	Estado	África sudtropical
Aragón	1.1.1.	Autonomía	España
Aranjuéz	3.1.1.	Vila	Madrid
Arézzo	1.2.3.2.	Cidade	Italia
Arizóna	1.2.2.	Estado federal	E.U.A.
Arlés	1.1.2.	Cidade	Francia
Arménia	1.2.1.	Estado	Transcaucasia
Arxentina	2.4.	Estado	Sur americano
Astórga	1.2.4.2.	Vila	León
Asunción	1.1.1.	Capital	Paraguai
Aténas	1.2.3.1.	Capital	Grecia
Avilés	1.1.2.	Cidade	Asturias
Aviñón	1.1.1.	Cidade	Francia
Badaxóz	1.1.1.	Cidade	Estremadura
Bahréin	3.1.2.	Estado	Península arábica
Bangkók	1.1.1.	Capital	Tailandia
Bangladésh	1.1.2.	Estado	Periferia india
Bañolas	1.2.2.	Vila	Xirona
Bañeza, A	1.2.3.1.	Vila	León
Barcelóna	2.4. / 1.2.2.	Capital	Cataluña
Barcelos	1.2.3.2.	Vila	Portugal
Basiléa	1.2.2.	Cidade	Suíza
Basóira	1.2.3.1.	Cidade	Irak
Baviéira	3.1.1.	Rexión	Alemaña

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
B <u>e</u> irut	3.1.2.	Capital	Líbano
Be <u>l</u> én	1.1.2.	Cidade	Palestina
B <u>el</u> fast	1.2.4.	Capital	Irlanda do Norte
Be <u>l</u> grado	2.4.	Capital	Iugoslavia
Be <u>l</u> ice	2.4.	Estado	América Central
Be <u>l</u> mopán	2.5.	Capital	Belice
B <u>el</u> xica	1.3.	Estado	Benelux
Be <u>na</u> vén <u>te</u>	2.5. / 1.2.4.1.	Vila	Zamora
Be <u>n</u> ín	2.4.	Estado	Golfo de Guinea
B <u>é</u> rgamo	1.3.	Cidade	Italia
B <u>é</u> ring	1.2.3.4.	Estreito	Océano Ártico
Be <u>r</u> lín	2.4.	Capital	Alemaña
Be <u>rm</u> é <u>o</u>	2.4. / 1.2.2.	Vila	Biscaia
B <u>é</u> rna	1.2.4.2.	Capital	Suíza
Be <u>sa</u> ñ <u>ón</u>	2.5. / 1.1.1.	Cidade	Francia
Bidas <u>á</u>	1.2.2.	Río	Navarra
Bi <u>el</u> orrusia	3.1.1. / 2.4.	Estado	Europa Oriental
Bin <u>é</u> far	1.2.3.	Vila	Huesca
Bishqu <u>é</u> k	1.1.2.	Capital	Kirguizistán
Bo <u>g</u> otá	2.5. / 2.4.	Capital	Colombia
Bo <u>h</u> émia	2.4 / 1.2.1.	Rexión	República Checa
Bo <u>l</u> ivia	2.4.	Estado	América Andina
Bo <u>l</u> ónia	2.4. / 1.2.1.	Cidade	Italia
Bo <u>m</u> bai	2.4.	Cidade	India
Bo <u>n</u> n	1.1.3.	Cidade	Alemaña
Bo <u>rd</u> é <u>s</u>	2.4. / 1.2.2.	Cidade	Francia
Bo <u>rn</u> é <u>o</u>	2.4. / 1.2.2.	Illa	Indonesia
B <u>ó</u> s Aires	3.3.	Capital	Arxentina
B <u>ó</u> sforo	1.3.	Estreito	Turquía
B <u>ó</u> snia	1.2.1.	Estado	Balcáns
B <u>ó</u> ston	1.2.4.3.	Cidade	E.U.A
Bo <u>ts</u> uana	2.4.	Estado	África Austral
Br <u>é</u> men	1.2.3.3.	Cidade	Alemaña
Br <u>é</u> xa	1.2.3.1.	Cidade	Italia
Br <u>é</u> st	1.1.3.	Cidade	Francia
Br(<u>é</u>)no	1.2.3.2.	Cidade	República Checa
Brun <u>é</u>	3.1.2.	Estado	Sueste insular asiático
Brux <u>é</u> las	1.2.3.1.	Capital	Bélxica
Bucare <u>st</u>	1.1.2.	Capital	Romanía
Budap <u>é</u> st	1.1.2.	Capital	Hungría
Cabo V <u>é</u> rde	3.3.	Estado	África extremo-occid.
Cacab <u>é</u> los	1.2.3.2.	Vila	León
Calif <u>ó</u> rnica	1.2.1.	Estado federal	E.U.A.

Ramón Novo Folgueira

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Camb o xa	1.2.3.1.	Estado	Península indochinesa
Camer u n	2.4.	Estado	África central
Camp e che	1.2.3.3.	Estado federal	México
Canb e rra	1.2.3.1.	Capital	Australia
Cant e rbury	1.3.	Vila	Inglaterra
Cañav a ral	2.4.	Cabo	E.U.A.
Capad o cia	1.2.1.	Rexión	Turquía
Car e lia	1.2.1.	Ant. república	Rusia
Car o lina do Sur	2.4.	Estado federal	E.U.A.
Cartax e na	1.2.3.1.	Cidade	Murcia
Cas e rta	1.2.4.2.	Cidade	Italia
Cast e la	1.2.3.1.	Rexión	España
Castell o n	2.4. / 1.1.1.	Cidade	Comun. Valenciana
C e uta	3.1.2.	Cidade autón.	España
Charl o tte	1.1.1.	Cidade	E.U.A.
Ch e ca Rep.	1.2.3.1.	Estado	Europa central
Ch e ch e nia	2.4. / 1.2.1.	Ant. república	Rusia
C o imbra	2.4.	Cidade	Portugal
C o lombia	2.4. / 1.2.1.	Estado	América andina
C o lombo	2.4. / 1.2.4.1.	Capital	Sri Lanka
C o lonia	2.4. / 1.2.1.	Cidade	Alemania
C o lorado	2.5. / 2.4.	Estado federal	E.U.A.
C o mis	1.2.3.4.	Ant. república	Rusia
C o mo	1.2.3.2.	Cidade	Italia
C o m o res	2.4. / 1.2.3.3.	Estado	Océano Índico
C o ngo	1.2.4.1.	Estados	África Central
C o p e n h aguen	2.5. / 2.4.	Capital	Dinamarca
C o rdoba	1.3.	Cidade	Andalucía
C o r e a do Sur	2.4. / 1.2.2.	Estado	Asia do nordés
C o r i nto	2.4.	Cidade	Grecia
C o r k	1.1.3.	Cidade	Irlanda
C o rsega	1.3.	Illa	Mediterráneo
C o sta de Marfil	3.3.	Estado	Golfo de Guinea
C o sta Rica	3.3.	Estado	América central
C o ventry	1.3.	Cidade	Inglaterra
Crac o via	1.2.1.	Cidade	Polonia
Cr e ta	1.2.3.1.	Illa	Mediterráneo
Crim e a	1.2.2.	Crimea	Ucraina
Cr a cia	2.4.	Estado	Balcáns
Cu e ncia	3.1.1.	Cidade	Castela-A Mancha
Dait o na	1.2.2.	Vila	Florida

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

Dak <u>ó</u> ta do Sur	1.2.3.1.	Estado federal	E.U.A.
D <u>é</u> nver	1.2.4.1.	Cidade	E.U.A.
D <u>é</u> rby	1.2.4.2.	Cidade	Inglaterra
D <u>e</u> tr <u>ó</u> it	2.4. / 3.2.	Cidade	E.U.A.
Dij <u>ó</u> n	1.1.1.	Cidade	Francia
Dni <u>é</u> per	3.1.1.	Río	Rusia
D <u>o</u> d <u>ó</u> ma	2.4. / 1.2.3.1.	Capital	Tanzania
D <u>o</u> ha	1.2.3.1.	Capital	Qatar
D <u>o</u> minica	2.5.	Estado	Pequenas Antillas
D <u>o</u> minicana Rep.	2.5.	Estado	Grandes Antillas
D <u>o</u> n <u>ó</u> stia	2.4. / 1.2.1.	Cidade	País Vasco
D <u>ó</u> rtmund	1.2.4.2.	Cidade	Alemaña
Dr <u>é</u> sde	1.2.4.3.	Cidade	Alemaña
Dunk <u>é</u> rque	1.2.4.2.	Cidade	Francia
Duxan <u>é</u>	1.1.2.	Capital	Tadxiquistán
<u>E</u> cuad <u>ó</u> r	2.2. / 1.1.1.	Estado	América Andina
<u>E</u> dimburgo	2.2.	Capital	Escocia
<u>E</u> ibar	3.1.2.	Vila	Guipúscoa
<u>E</u> ire	3.1.2.	Estado	Illas Británicas
<u>E</u> ivissa	3.1.2.	Illa	Illas Baleares
<u>E</u> lba	1.2.4.	Río	Alemaña
<u>E</u> miratos Árabes Unidos	2.2.	Estado	Península arábiga
<u>E</u> reván	2.2. / 2.4.	Capital	Armenia
<u>E</u> ritr <u>é</u> a	2.2. / 1.2.2.	Estado	África do nordés
<u>E</u> sc <u>ó</u> cia	2.2. / 1.2.1.	Rexión	Reino Unido
<u>E</u> sla	1.2.4.3.	Río	Castela
<u>E</u> slovaquia	2.2. / 2.4.	Estado	Europa central
<u>E</u> slov <u>é</u> nia	2.2. / 2.4. / 1.2.1./	Estado	Balcáns
<u>E</u> spaña	2.2.	Estado	Europa latina
<u>E</u> stados Unidos	2.2.	Estado	América do norte
<u>E</u> st <u>é</u> p <u>ó</u> na	2.2. / 2.4. / 1.2.2.	Vila	Málaga
<u>E</u> st <u>ó</u> c <u>ó</u> lmo	2.2. / 2.4. / 1.2.4.	Capital	Suecia
<u>E</u> st <u>ó</u> nia	2.2. / 1.2.1.	Estado	Países Bálticos
<u>E</u> strasburgo	2.2.	Cidade	Francia
<u>E</u> stremaadura	2.2. / 2.5.	Comunidade	España
<u>E</u> tio <u>ó</u> pía	2.2. / 2.4.	Estado	África do nordés
<u>E</u> tna	1.2.4.	Monte	Sicilia
<u>E</u> ufrates	3.1.2.	Río	Crecente Fértil
<u>E</u> ur <u>ó</u> pa	3.1.2. / 1.2.3.1.	Continente	
<u>E</u> ver <u>é</u> st	2.2. / 2.4. / 1.1.2.	Pico	Nepal
<u>E</u> vora	1.3.	Vila	Portugal
<u>E</u> x <u>é</u> o	2.2. / 1.2.2.	Mar	Mediterráneo

Ramón Novo Folgueira

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
E x ipto	2.2.	Estado	Val do Nilo
F é s	1.1.3.	Cidade	Marrocos
Figu é ras	1.2.2.	Vila	Xirona
Filad é lfia	1.2.1.	Cidade	E.U.A.
Fl o rência	2.4. / 1.2.2.	Cidade	Italia
Font a inebleau	2.5. / 2.4. / 1.1.1.	Vila	Francia
Forment é ra	2.5. / 2.4. / 1.2.2.	Illa	Illas Baleares
Form ó sa	2.4. / 1.2.3.1.	Cidade	Arxentina
Fu en gir ó la	3.1.1. / 1.2.2.	Vila	Málaga
Fu er teventura	3.1.1. / 2.5. / 2.4.	Illa	Illas Canarias
Gab ó n	1.1.1.	Estado	África Central
Gab o róne	2.4. / 1.2.3.3.	Capital	Botsuana
Gar ó na	1.2.2.	Río	Pireneos
Gast é iz	3.1.2.	Cidade	País Vasco
Ge o rgetown	2.5.	Capital	Guiana
G é txo	1.2.3.2.	Cidade	País Vasco
G ó bi	1.2.3.4.	Deserto	Rusia
G ó dthab	1.2.4.	Capital	Groenlandia
Go m éra	2.4. / 1.2.2.	Illa	Illas Canarias
G ó teborg	1.3.	Cidade	Suecia
Gr é cía	1.2.1.	Estado	Mediterráneo Oriental
Gre n oble	2.4. / 1.2.3.3.	Cidade	Francia
Gr ó zny	1.2.4.3.	Capital	Chechenia
Guatemala	2.4.	Estado	América Central
Gu er tero	2.4. / 1.2.3.2.	Estado federal	México
Gu i néa	1.2.2.	Estado	África Extremo-Occid.
Hann ó ver	1.2.3.3.	Cidade	Alemaña
Han ó i	3.2.	Capital	Vietnam
He l sinki	2.4.	Capital	Finlandia
He r cegovina	2.2. / 2.5. / 2.4.	Rexión	Bosnia-Herzegovina
Hi é ro	3.1.1.	Illa	Illas Canarias
H o Chi Minh	1.1.3.	Cidade	Vietnam
H o landa	2.2.	Estado	Benelux
H o nduras	2.2.	Estado	América Central
H ó ng K ó ng	1.1.3.	Rexión	China
H o niara	2.2.	Capital	Illas Salomón
H o nlulú	2.5.	Capital	Hawai
H ó rnos	1.2.4.2.	Cabo	Chile
Hu é lva	3.1.1.	Cidade	Andalucía
Hu é sca	3.1.1.	Cidade	Aragón
Iaund é	1.1.2.	Capital	Camerún
I é kat o rimburgo	3.1.1. / 2.5.	Cidade	Rusia
I é men	3.1.1.	Estado	Península Arábiga

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Illin <u>ó</u> is	3.2.	Estado federal	E.U.A.
Indon <u>e</u> sia	2.4. / 1.2.1.	Estado	Asia do Sueste Insular
Inglat <u>e</u> rra	1.2.3.1.	Rexión	
Isra <u>e</u> l	1.1.2.	Estado	Crecente Fértil
Iugoslavia	2.4.	Estado	Balcáns
Jon <u>q</u> u <u>e</u> ra, A	2.4. / 1.2.2.	Vila	Xirona
Kentucky	2.4.	Estado federal	E.U.A.
K <u>e</u> rpen	1.2.4.2.	Vila	Alemaña
Ki <u>e</u> v	3.1.1.	Capital	Ucráina
Kor <u>ó</u> r	2.4. / 1.1.1.	Capital	Palau
Labrad <u>ó</u> r	1.1.1.	Mar	Atlántico
Langued <u>ó</u> c	2.4. / 1.1.1.	Rexión	Francia
Lanzar <u>ó</u> te	1.2.2.	Illa	Illas Canarias
Lap <u>ó</u> nia	1.2.1.	Rexión	Norte de Europa
Le <u>ó</u> n	2.4. / 1.1.1.	Cidade	Castela-León
Les <u>ó</u> to	2.4. / 1.2.3.2.	Estado	África Austral
Let <u>ó</u> nia	2.4. / 1.2.1.	Estado	Países Bálticos
Le <u>e</u> rkusen	2.5. / 2.4.	Cidade	Alemaña
Lib <u>e</u> ria	1.2.1.	Estado	África Extremo-Occid.
Li <u>e</u> xa	3.1.1.	Cidade	Bélxica
Lil <u>ó</u> ngüe	1.2.4.1.	Capital	Malawi
Lisb <u>ó</u> a	1.2.2.	Capital	Portugal
Liv <u>ó</u> rno	1.2.4.2.	Cidade	Italia
Ll <u>e</u> ida	3.1.2.	Cidade	Cataluña
Ll <u>ó</u> r <u>e</u> t de Mar	2.4. / 1.1.2.	Vila	Xirona
L <u>ó</u> dz	1.1.3.	Cidade	Polonia
L <u>ó</u> gr <u>ó</u> ño	2.4. / 1.2.3.2.	Capital	A Rioxa
L <u>ó</u> m <u>e</u>	2.4. / 1.1.2.	Capital	Togo
L <u>ó</u> ndres	1.2.4.1.	Capital	Inglaterra
Luxemburgo	2.4.	Capital	Luxemburgo
Ly <u>ó</u> n	1.1.1.	Cidade	Francia
Maced <u>ó</u> nia	2.4. / 1.2.1.	Estado	Balcáns
Mad <u>e</u> ira	3.1.2.	Arquipélago	Atlántico
Magr <u>e</u> b	1.1.2.	Área	África do Norte
Mall <u>ó</u> rca	1.2.4.2.	Illa	Illas Baleares
Manac <u>ó</u> r	1.1.1.	Vila	Mallorca
Maran <u>ó</u> llo	1.2.3.2.	Vila	Italia
Marb <u>ó</u> lla	1.2.3.1.	Cidade	Málaga
Marraqu <u>e</u> ch	1.1.2.	Cidade	Marrocos
Marr <u>ó</u> cos	1.2.2.	Estado	Magreb
Mars <u>ó</u> lla	1.2.3.1.	Cidade	Francia
Mart <u>ó</u> rell	2.4. / 1.1.2.	Vila	Barcelona

Ramón Novo Folgueira

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Mas <u>e</u> ru	1.2.3.2.	Capital	Lesoto
Maspal <u>o</u> mas	3.3.	Cabo	Illas Canarias
Matar <u>ó</u>	1.1.1.	Cidade	Barcelona
M <u>e</u> diterráneo	2.5. / 2.4.	Mar	Europa-África-Asia
M <u>e</u> lbourne	2.4.	Cidade	Australia
M <u>e</u> lilla	2.4.	Cidade autón.	España
M <u>e</u> n <u>ó</u> rca	2.4. / 1.2.4.2.	Illa	Illas Baleares
M <u>e</u> mphis	1.2.4.1.	Cidade	E.U.A.
M <u>e</u> rida	1.3.	Capital	Estremadura
M <u>e</u> sopotamia	2.5. / 2.4.	Rexión	Crecente Fértil
M <u>e</u> tz	1.1.3.	Cidade	Francia
M <u>e</u> xico	1.3.	Estado	América do Norte
Micr <u>o</u> nésia	2.4. / 1.2.1.	Estado	Pacífico Sur
Mi <u>e</u> res	3.1.1.	Cidade	Asturias
Milw <u>a</u> ukee	3.2.	Cidade	E.U.A.
Minne <u>s</u> ota	2.4. / 1.2.3.1.	Estado federal	E.U.A.
M <u>ó</u> dena	1.3.	Cidade	Italia
M <u>o</u> ld <u>ó</u> va	2.4. / 1.2.3.1.	Estado	Europa Oriental
M <u>ó</u> naco	1.3.	Estado	Europa Latina
M <u>o</u> ng <u>ó</u> lia	2.4. / 1.2.1.	Estado	Asia do Nordés
M <u>o</u> nr <u>ó</u> via	2.4. / 1.2.1.	Capital	Liberia
M <u>o</u> ntserrrat	2.5. / 2.4.	Serra	Barcelona
M <u>o</u> nten <u>é</u> gro	2.5. / 2.4. / 3.3.	República	Iugoslavia
M <u>o</u> nt <u>e</u> rr <u>é</u> y	2.5. / 2.4. / 3.1.2.	Cidade	México
M <u>o</u> nt <u>e</u> vid <u>é</u> o	2.5. / 1.2.2.	Capital	Uruguai
M <u>ó</u> nza	1.2.4.1.	Cidade	Italia
M <u>o</u> rd <u>ó</u> via	2.4. / 1.2.1.	Ant. república	Rusia
M <u>o</u> r <u>é</u> los	2.4. / 1.2.3.2.	Estado federal	México
M <u>o</u> r <u>ó</u> ni	2.4. / 1.2.3.4.	Capital	Comores
M <u>ó</u> rto, Mar	3.3.	Lago	Crecente Fértil
M <u>o</u> sc <u>ó</u> va	2.4. / 1.2.3.1.	Capital	Rusia
M <u>ó</u> star	1.2.4.3.	Cidade	Bosnia-Herzegovina
M <u>o</u> zambique	2.5.	Estado	África Sudtropical
Nair <u>ó</u> bi	1.2.3.4.	Capital	Quenia
Navalcarn <u>é</u> ro	1.2.3.2.	Vila	Madrid
Nazar <u>e</u> t	1.1.2.	Cidade	Israel
N <u>é</u> gro, Mar	3.3.	Mar	Europa Oriental
N <u>e</u> p <u>a</u> l	2.4.	Estado	India e periferia
N <u>é</u> ss	1.1.3.	Lago	Escocia
N <u>e</u> vada	2.4.	Estado federal	E.U.A.
Niam <u>é</u> i	3.1.2.	Capital	Níxer
Nic <u>ó</u> sia	1.2.1.	Capital	Chipre

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Niu <u>é</u>	1.1.2.	Illa	Pacífico Sur
Nix <u>é</u> ria	1.2.1.	Estado	Golfo de Guinea
N <u>ó</u> rfolk	1.2.4.2.	Condado	Inglaterra
N <u>ø</u> rmandía	2.5.	Rexión	Francia
N <u>ø</u> ru <u>é</u> ga	2.4. / 3.1.1.	Estado	Europa do Norte
N <u>ó</u> ttingham	1.3.	Cidade	Inglaterra
N <u>é</u> va Cal <u>ed</u> ónia	3.3. / 2.4. / 1.2.1.	Illa	Pacífico Sur
N <u>é</u> va C <u>el</u> andia	3.3. / 2.4.	Estado	Pacífico Sur
N <u>é</u> va D <u>el</u> hi	3.3 / 1.2.3.4.	Capital	A India
N <u>é</u> va J <u>ér</u> sey	3.3. / 1.2.4.2.	Estado federal	E.U.A.
N <u>é</u> va Y <u>ó</u> rk	3.3. / 1.1.1.	Cidade	E.U.A.
N <u>ó</u> vo M <u>é</u> sto	3.3. / 1.2.4.3.	Cidade	Eslovenia
N <u>ø</u> vsibirsk	3.3.	Cidade	Rusia
Nuakch <u>ó</u> t	1.1.1.	Capital	Mauritania
N <u>ü</u> re <u>m</u> berg	2.1.	Cidade	Alemaña
<u>Q</u> caña	2.2.	Vila	Toledo
<u>Q</u> d <u>é</u> sa	2.2. / 1.2.3.1.	Cidade	Ucráina
<u>Q</u> hio	2.2.	Estado federal	E.U.A.
<u>Q</u> kavango	2.2.	Río	Namibia-Angola
<u>Q</u> klah <u>é</u> ma	2.2. / 1.2.3.1.	Estado federal	E.U.A.
<u>Q</u> l <u>ó</u> t	2.2. / 1.1.1.	Vila	Xirona
<u>Q</u> mán	2.2.	Estado	Península Arábiga
<u>Q</u> msk	1.1.3.	Cidade	Rusia
<u>Q</u> rán	2.2.	Cidade	Alxeria
<u>Q</u> reg <u>ó</u> n	2.2. / 2.4 / 1.1.1.	Estado federal	E.U.A.
<u>Q</u> rin <u>ó</u> co	2.2. / 1.2.2.	Río	Venezuela-Colombia
<u>Q</u> rlando	2.2.	Cidade	E.U.A.
<u>Q</u> rl <u>é</u> ans	2.2. / 2.4.	Cidade	Francia
<u>Q</u> rmús	2.2.	Estreito	S.O. Asia
<u>Q</u> s <u>é</u> tia	2.2. / 1.2.1.	Ant. república	Rusia
<u>Q</u> sijek	1.3.	Cidade	Croacia
<u>Q</u> slo	1.2.4.3.	Capital	Noruega
<u>Q</u> ttawa	2.2.	Capital	Canadá
<u>Q</u> ujda	3.2.	Cidade	Marrocos
<u>Q</u> ulú	3.2.	Cidade	Finlandia
<u>Q</u> vi <u>é</u> do	2.2. / 3.1.1.	Capital	Asturias
<u>Q</u> xford	1.2.4.3.	Cidade	Inglaterra
Palam <u>ó</u> s	1.1.1.	Vila	Xirona
Pal <u>é</u> ncia	1.2.2.	Cidade	Castela-León
Pal <u>é</u> rmo	1.2.4.2.	Cidade	Italia
Pal <u>est</u> ina	2.4.	Pobo	Crecente Fértil
Pampl <u>ó</u> na	1.2.2.	Capital	Navarra

Ramón Novo Folgueira

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Patag <u>ón</u> ia	1.2.1.	Rexión	América Austral
P <u>é</u> cos	1.2.3.2.	Río	E.U.A.
P <u>el</u> opon <u>é</u> so	2.5. / 2.4. / 1.2.3.2.	Rexión	Grecia
P <u>en</u> ed <u>é</u> s	2.5. / 2.4. / 1.1.2.	Comarca	Cataluña
P <u>en</u> nsylvania	2.5.	Estado federal	E.U.A.
P <u>eq</u> uín	2.4.	Capital	China
P <u>é</u> rsico	1.3.	Golfo	S.O. Asia
P <u>ér</u> th	1.1.3.	Cidade	Australia
P <u>er</u> ú	2.4.	Estado	América Andina
P <u>é</u> saro	1.3.	Cidade	Italia
Phn <u>óm</u> P <u>én</u> h	1.1.3.	Capital	Camboxa
Ph <u>oe</u> nix	1.2.3.4.	Cidade	E.U.A.
Piac <u>én</u> za	1.2.4.1.	Cidade	Italia
Pir <u>en</u> é <u>o</u> s	2.4. / 1.2.2.	Cordal	Europa Latina
P <u>é</u>	1.1.3.	Río	Alpes
P <u>ol</u> ing <u>é</u> sia	2.5. / 1.2.1.	Rexión	Pacífico Sur
P <u>ol</u> ónia	2.4. / 1.2.1.	Estado	Europa Central
P <u>ort</u> -Mor <u>é</u> sby	2.4. / 1.2.4.3.	Capital	Papúa-Nova Guinea
P <u>ór</u> tland	1.2.4.2.	Cidade	E.U.A.
P <u>ór</u> to	3.3.	Cidade	Portugal
P <u>ór</u> to N <u>ó</u> vo	3.3.	Vila	Cabo Verde
P <u>ór</u> to Príncipe	3.3.	Capital	Haití
P <u>ór</u> to Rico	3.3.	Estado	Grandes Antillas
P <u>or</u> tugal	2.5.	Estado	Europa Latina
P <u>ó</u> tsdam	1.2.4.3.	Cidade	Alemaña
P <u>ó</u> voa de Varzim	1.3.	Cidade	Portugal
P <u>re</u> t <u>ó</u> ria	2.4. / 1.2.1.	Cidade	República Sudáfricana
Pu <u>ér</u> to España	3.1.1.	Capital	Trinidad e Tobago
Queb <u>é</u> c	2.4. / 1.1.2.	Provincia	Canadá
Qu <u>én</u> ia	1.2.1.	Estado	África do Leste
Quer <u>é</u> taro	2.4. / 1.3.	Cidade	México
Rei <u>q</u> uiavik	3.1.2.	Capital	Islandia
R <u>en</u> ter <u>í</u> a	2.5. / 2.3.	Vila	Guipúscoa
R <u>ó</u> dano	1.3.	Río	Alpes
R <u>ó</u> das	1.2.3.1.	Illa	Mediterráneo
R <u>ó</u> ma	1.2.3.1.	Capital	Italia
R <u>o</u> man <u>í</u> a	2.5.	Estado	Balcáns
R <u>ó</u> tterdam	1.3.	Cidade	Holanda
Sabad <u>é</u> ll	1.1.2.	Cidade	Barcelona
Sal <u>om</u> ón	2.4. / 1.1.1.	Illas	Pacífico Sur
Sal <u>ó</u> nica	1.3.	Cidade	Grecia
Sal <u>ó</u> u	3.2.	Cabo	Cataluña

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Salvad <u>or</u> , O	3.3.	Estado	América Central
Sam <u>oa</u>	1.2.2.	Estado	Pacífico Sur
San Ant <u>ón</u> io	3.3.	Cidade	E.U.A.
San J <u>osé</u>	3.3.	Capital	Costa Rica
San R <u>ém</u> o	1.2.3.2.	Cidade	Italia
San T <u>omé</u>	2.4. / 3.3.	Capital	San Tomé e Príncipe
Santand <u>er</u>	1.1.2.	Capital	Cantabria
Santar <u>ém</u>	1.1.2.	Vila	Portugal
Sapp <u>or</u> o	1.2.3.2.	Cidade	Xapón
Sarax <u>é</u> vo	1.2.3.2.	Capital	Bosnia-Hercegovina
Sard <u>e</u> ña	1.2.3.1.	Illa	Mediterráneo
Sax <u>o</u> nia	1.2.1.	Antiga rexión	Alemaña
Seg <u>ov</u> ia	2.4. / 1.2.1.	Cidade	Castela-León
Seich <u>el</u> es	3.1.2. / 1.2.3.3.	Estado	Océano Índico
S <u>e</u> na	1.2.3.1.	Río	Francia
Sen <u>egal</u>	2.5. / 2.4.	Estado	África Extremo-Occid.
S <u>er</u> bia	1.2.1.	República	Iugoslavia
S <u>er</u> ra Le <u>ón</u> a	3.3.	Estado	África Extremo-Occid.
Se <u>úl</u>	2.4.	Capital	Corea do Sur
Se <u>v</u> illa	2.4.	Cidade	Andalucía
Sh <u>e</u> ffield	1.2.3.4.	Cidade	Inglaterra
Sib <u>e</u> ria	1.2.1.	Rexión	Rusia
Si <u>e</u> na	3.1.1.	Cidade	Italia
Sil <u>e</u> sia	1.2.1.	Rexión	Polonia
Sk <u>op</u> je	1.2.1.	Capital	Macedonia
S <u>of</u> ia	1.2.1.	Capital	Bulgaria
So <u>m</u> alia	2.4.	Estado	África do Nordés
So <u>m</u> ido	2.4. / 3.1.1.	Parque natural	Asturias
So <u>n</u> ora	2.4. / 1.2.3.1.	Estado federal	México
S <u>or</u> ia	1.2.1.	Cidade	Castela-León
S <u>or</u> t	1.1.3.	Vila	Lleida
Su <u>e</u> cía	3.1.1.	Estado	Europa do Norte
Su <u>e</u> z	3.1.1.	Cidade	Exipto
Taip <u>éi</u>	3.1.2.	Capital	Taiwán
Talav <u>e</u> ra de la Reina	1.2.2.	Cidade	Toledo
Tarrag <u>o</u> na	1.2.2.	Cidade	Cataluña
Tashk <u>en</u> t	1.1.2.	Capital	Usbequistán
T <u>e</u> bas	1.2.3.1.	Vila	Grecia
T <u>e</u> herán	2.5. / 2.4.	Capital	Irán
T <u>e</u> ide	3.1.2.	Pico	Illas Canarias
T <u>e</u> ner <u>e</u>	2.5. / 2.4. / 1.1.2.	Deserto	Níxer
T <u>e</u> nerife	2.5. / 2.4.	Illa	Illas Canarias
T <u>e</u> nnesse	1.3.	Estado federal	E.U.A.

Ramón Novo Folgueira

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Tér	1.1.3.	Río	Cataluña
Teruel	2.4. / 3.1.1.	Cidade	Aragón
Texas	1.2.3.1.	Estado federal	E.U.A.
Timor Leste	1.1.1. / 3.3.	Estado	Asia do Sueste Insular
Tirreno	1.2.3.2.	Mar	Mediterráneo
Togo	1.2.3.2.	Estado	Golfo de Guinea
Tolledo	2.4. / 1.2.3.2.	Capital	Castela-A Mancha
Tómsk	1.1.3.	Cidade	Rusia
Tonga	1.2.4.1.	Estado	Pacífico Sur
Tóquio	1.2.1.	Capital	Xapón
Toronto	2.4. / 1.2.4.1.	Cidade	Canadá
Trénito	1.2.4.1.	Cidade	Italia
Tréveris	1.3.	Cidade	Alemaña
Trieste	3.1.1.	Cidade	Italia
Tudela	1.2.3.1.	Vila	Navarra
Turkmenistán	2.5.	Estado	Asia Central
Turquestán	2.4.	Rexión	Asia Central
Utrécht	1.1.2.	Cidade	Holanda
Usbequistán	2.5.	Estado	Asia Central
Valencia	1.2.2.	Capital	Comunidade valenciana
Valéta, A	1.2.3.1.	Capital	Malta
Valparaíso	2.1.	Cidade	Chile
Vancouver	2.1.	Cidade	Canadá
Vandellós	2.4. / 1.1.1.	Vila	Tarragona
Varsóvia	1.2.1.	Capital	Polonia
Vendrell, O	2.4. / 1.1.2.	Vila	Tarragona
Venécia	2.4. / 1.2.1.	Cidade	Italia
Venezuela	2.5. / 2.4. / 3.1.1.	Estado	Venezuela, Guianas
Veracruz	2.5.	Cidade	México
Vermello, Mar	3.3.	Mar	Oriente Próximo
Vermont	1.2.4.2.	Estado federal	E.U.A.
Veróna	2.4. / 1.2.2.	Cidade	Italia
Versalles	2.4.	Cidade	Francia
Vicénza	1.2.4.1.	Cidade	Italia
Victoria	1.2.1.	Capital	Seicheles
Viéna	3.1.1.	Capital	Austria
Vientiane	3.1.1.	Capital	Laos
Vietnam	3.1.1.	Estado	Península indochinesa
Vitoria	1.2.1.	Capital	País Vasco
Vladivostok	2.4. / 1.1.1.	Cidade	Rusia
Vólgá	1.2.4.	Río	Rusia
Wellington	3.1.1.	Capital	Nova Celandia
Winnipeg	1.1.2.	Cidade	Canadá

Hábitos de adaptación fonética das vogais medias nos topónimos estranxeiros

Entrada	GRUPO	¿QUE É?	LOCALIZACIÓN
Wisc <u>o</u> nsin	1.2.4.1.	Estado federal	E.U.A.
W <u>o</u> king	3.2.	Vila	Inglaterra
W <u>o</u> lfsburg	1.2.4.	Cidade	Alemaña
W <u>o</u> rms	1.1.3.	Cidade	Alemaña
Wy <u>o</u> ming	1.2.3.4.	Estado federal	E.U.A.
Xa <u>e</u> n	1.1.2.	Cidade	Andalucía
Xam <u>e</u> na	1.2.3.1.	Capital	Chad
Xap <u>o</u> n	1.1.1.	Estado	Asia do nordés
X <u>e</u> n <u>e</u> bra	2.4. / 1.2.3.1.	Cidade	Suíza
X <u>e</u> nova	1.3.	Cidade	Italia
X <u>e</u> orxia	2.4. / 1.2.1.	Estado	Transcaucasia
X <u>e</u> r <u>e</u> z de la Frontera	2.4. / 1.1.2.	Cidade	Cádiz
X <u>e</u> rusal <u>e</u> n	2.5. / 1.1.2.	Capital	Israel
X <u>e</u> tafe	2.4.	Cidade	Madrid
Xir <u>o</u> na	1.2.2.	Cidade	Cataluña
Xix <u>o</u> n	1.1.1.	Cidade	Asturias
X <u>o</u> nico	1.3.	Mar	Mediterráneo
X <u>o</u> rdania	2.4.	Estado	Crecente fértil
Y <u>e</u> llowstone	3.1.1.	Parque natural	E.U.A.
Y <u>o</u> k <u>o</u> hama	2.5. / 2.4.	Cidade	Xapón
Y <u>o</u> rk	1.1.3.	Cidade	Inglaterra
Zacat <u>e</u> cas	1.2.3.1.	Estado federal	México
Zam <u>o</u> ra	1.2.3.1.	Cidade	Castela-León
Zarag <u>o</u> za	1.2.3.1.	Capital	Aragón
Zw <u>o</u> le	3.2.	Cidade	Holanda

Ramón Novo Folgueira

BIBLIOGRAFÍA

- Álvarez, Rosario e Xove, Xosé (2002): *Gramática da lingua galega*, Rosario Álvarez e Xosé Xove, Vigo: Editorial Galaxia.
- Fernández Rei, Francisco (1990) *Dialectoloxía da lingua galega*, Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- Fernández Salgado, Benigno (1990): *Os xentilicios e os topónimos do mundo*, Santiago: Xunta de Galicia - Consellería de Educación e Ordenación Universitaria.
- Fernández y Fernández, José Armando (coord.) (1996): *Atlas de Galicia y de España*, Madrid: Grupo Anaya.
- González, Manuel e Santamarina, Antón (1989): *Diccionario inverso da lingua galega (versión provisional)*, Santiago: Instituto da Lingua Galega e Real Academia Galega.
- Publicaciones Cartográficas (1996): *Atlas Básico Universal*, Santiago: Edicións Sálvora.
- Regueira, Xosé Luís (1994) «Modelos fonéticos e autenticidade lingüística» en *Cadernos de lingua* 10, 37-60. Santiago: Real Academia Galega.
- Thema Equipo Editorial (ed.) (1996): *Atlas de Galicia e do Mundo*, Vigo: Edicións do Cumio.
- VV. AA. (1997): *Atlas Mundial multimedia*,. Salvat Editores, 1997.
- VV. AA. (2001): *El estado del mundo 2002: anuario económico y geopolítico mundial*, Madrid: Ediciones Aka. Traducido de Cordellier, Serge e Didiot, Béatrice (2001): *L'état du monde 2002: annuaire économique et géopolitique mondial*. Paris: La Découverte/Bóreal

NOTAS

1. Considéranse cidades cando pasan dos 50.000 habitantes, e vilas, cando non chegan a eles.